

Anne van Delft, m.m.v. Maaike Haas

ERFGOED EN VERHALENGROEPEN

inspiratie, voorbeelden, werkwijzen

Een uitgave van Cultuurcompagnie Noord-Holland

november 2011

Colofon

Teksten: Anne van Delft en Maaike Haas

Redactie: Ellen Snoep en Anita Blijdorp

Eindredactie: Vibeke Roeper

Vormgeving: Cultuurcompagnie Noord-Holland

Deze uitgave kwam tot stand dankzij activiteitsubsidie van Provincie Noord-Holland.

Alkmaar, november 2011

Cultuurcompagnie Noord-Holland
Postbus 3043
1801 GA Alkmaar
www.cultuurcompagnie.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	4	Deel II ♦ De praktijk	
		Erfgoed als bron	13
		Een tentoonstelling	15
		Een goed netwerk	16
		Terug naar het archief	17
		Verdieping van een thema	18
		Verbinding met erfgoed in stappen	19
		Identiteitsvorming	20
		Een verteltheater	21
Deel I ♦ De theorie		Deel III ♦ Aan de slag	
Verhalen met een hart	5	1. Mijn huis	23
Betekenis van het verleden in het heden	6	2. Gewoontes rond..	24
Vormen van georganiseerd vertellen	6	3. Verboden af te blijven!	25
De verhalentafel	6	4. Historische kaarten	26
De verhalengroep	7	5. De buurt	27
Verhalengroepen in dorp en wijk	7	6. Beroepen: vader, moeder, partner en ik	28
Het begeleiden van verhalengroepen	8	7. De duizendpoot	29
Van persoonlijk verhaal tot tijdsbeeld	8	8. De kringloopwinkel	30
De drie fases van het proces in een verhalengroep	9	9. Een generatiekloof?	31
fase 1: tot vertellen komen	9		
fase 2: thema's ontdekken en uitwerken	10		
fase 3: verdieping en presentatie	11		
Erfgoedinstelling en verhalengroep	12		

Voorwoord

Deze uitgave komt voort uit samenwerking van Cultuurcompagnie Noord-Holland en het Platform Levensverhalen Noord-Holland.

Het Platform Levensverhalen stelt zich ten doel om verspreid over Noord-Holland seniengroepen te laten ontstaan die met elkaar hun levenservaring delen. Vakkundige begeleiding is cruciaal en Platform Levensverhalen Noord-Holland werkt hiervoor met een methodiek die gericht is op het opleiden en ondersteunen van organisatoren en begeleiders van verhalengroepen. Deze methodiek is beschreven in de publicatie 'De kracht van het verhaal' (PRIMO-nh, 2010)¹. Tussen 2005 en 2010 zijn een dertigtal verhalengroepen opgestart. Contactgegevens en voorbeelden van groepen en activiteiten vindt u op de website van het Platform, www.noordhollandvertelt.nl.

Cultuurcompagnie Noord-Holland werkt sinds 2008 aan programma's rond erfgoed in zorg en welzijn. In samenwerking met het Platform Levensverhalen is onderzocht hoe verhalengroepen en erfgoedinstellingen optimaal kunnen samenwerken. Wat kunnen erfgoedinstellingen en verhalengroepen samen doen? Wat kunnen ze van elkaar leren? Wat kunnen ze elkaar bieden, en wat kunnen ze elkaar vragen? De waarde van de samenwerking tussen erfgoedinstelling en verhalengroepen willen wij in deze publicatie naar voren brengen.

De praktijkvoorbeelden in deze publicatie komen uit Noord-Hollandse verhalenprojecten. Drs. Anne van Delft, specialist op het gebied van het werken met verhalengroepen, schreef de tekst over de verhalengroepen en praktijkvoorbeelden. De activiteitsuggesties zijn geschreven door Maaïke Haas, adviseur bij Cultuurcompagnie Noord-Holland.

In deze uitgave vindt u voorbeelden, richtlijnen en inspiratie. Wij hopen dat u enthousiast wordt om zelf een samenwerking op de starten. Verhalen zijn in alle lagen van de bevolking en alle periodes te vinden. Ze kunnen niet alleen voor sociale binding zorgen, ze geven de geschiedenis kleur en maken erfgoed laagdrempelig. Wij hopen dat erfgoedinstellingen en begeleiders van verhalengroepen er hun voordeel mee kunnen doen.

Vibeke Roeper
Projectleider Erfgoed in Zorg en Welzijn

¹ De publicatie *De kracht van het verhaal* is als pdf te vinden op: www.noordhollandvertelt.nl/verdieping

Deel I

De theorie

Verhalen met een hart

”Als ik denk aan winters van vroeger dan zie ik in mijn herinnering natte wanten, en als je ze uitdeed dan deden je handen in een ommezien heel erg zeer. Maar ja, andere opties waren er niet, onze wanten waren nog van wol gebreid. En het sneeuwballen gooien of sneeuwpop maken moest ook doorgaan. Dan na verloop van tijd begonnen je handen vreselijk te tintelen, je tenen begonnen zeer te doen en je verlangde naar de warme kachel. Heel dicht bij de snorrende kachel met een beker warme anijsmelk in je handen en een ‘stompie’ kaars op tafel (moeder gooide niets weg) kon je zo lekker dromerig weg kijken naar de gloeiende micaruitjes van de kachel, en achter de ruitjes de dansende vlammen. Boven op de kachel de zingende waterketel (warm water kwam bij ons uit de ketel en niet uit de kraan). Dit is zomaar een moment uit mijn kinderleven. Ik weet het nog goed.”

Zo kan een Vertelkring beginnen, in het dorps huis van Venhuizen of in het Water & Vuurhuis in Hoogkarspel. De laatste jaren zijn er in allerlei dorpen en stadswijken in Noord-Holland vertelkringen of verhalengroepen ontstaan. De namen zijn verschillend - vertelkring, verhalengroep, seniorenkring - doel en werkwijze zijn vaak ook verschillend. Sommige groepen ouderen draaien een half jaar, andere komen na zes jaar nog steeds wekelijks bij elkaar. Een aantal groepen start onder begeleiding van welzijnswerk, ouderenwerk of een culturele organisatie. Andere groepen draaien zelfstandig. Het uitwisselen van levenservaring is voor alle groepen een belangrijk doel. Enkele groepen gaan verder. Zij treden naar buiten en werken toe naar een presentatie, een expositie, een theatervoorstelling, een publicatie of een uitwisseling met kinderen in het dorp en scholieren in het voortgezet onderwijs.

Betekenis van het verleden in het heden

Vertelkringen, verhalengroepen en seniorenkringen delen een aantal kenmerken:

- Een groep ouderen komt gedurende een bepaalde periode (twee)wekelijks bijeen om met elkaar uit te wisselen over hun levenservaring.
- Levenservaring wordt gezien als een kracht die iedere oudere met zich meedraagt. Vertellen in groepsverband maakt op een positieve manier gebruik van die kracht in het heden.
- De groep heeft een begeleider die het proces van vertellen inhoudelijk stuurt en vormgeeft. De begeleider heeft hiervoor een training gevolgd.

Het reflecteren op ieders verhaal, het luisteren naar ieders levenservaring gebeurt binnen een structuur van vertelrondes. Het vertellen is hiermee meer dan 'gezellig keuvelen over vroeger'. De begeleider zorgt in de loop van de tijd dat de groep bij elkaar komt voor inhoudelijke verdieping van de vertelrondes.

Het op deze manier delen van verhalen kent voor de deelnemers vele positieve effecten, bijvoorbeeld plezier en een groter onderling begrip. Een belangrijk effect van verhalengroepen in relatie tot erfgoed is dat het delen van levensverhalen het gevoel van identiteit en historisch besef bij mensen versterkt. Mensen definiëren zichzelf aan de hand van hun persoonlijke geschiedenis. En de deelnemers ontdekken en ervaren dat hun persoonlijke geschiedenis deel uitmaakt van een groter geheel, van de geschiedenis van dorp, stad of streek.

Vormen van georganiseerd vertellen

Er zijn meerdere vormen van georganiseerd verhalen vertellen. Twee ervan lichten we hier toe: de verhalentafel en de verhalengroep.

De verhalentafel

Een verhalentafel is een bijeenkomst van een uur of twee waar een groep mensen bij elkaar zit om onder begeleiding te vertellen. Op tafel ligt ingebracht materiaal. Dat kunnen foto's zijn, oude landkaarten, boeken over streekgeschiedenis of voorwerpen. Het materiaal geeft al een idee van het thema van de bijeenkomst, en er wordt een prikkelende vraag gesteld. Alle tafelgenoten krijgen de tijd om vanuit hun eigen levenservaring te vertellen.

Ieders bijdrage is waardevol. Gaat de bijeenkomst bijvoorbeeld over een bijzondere plek in het dorp, dan hebben mensen die er nog maar kort wonen evenveel recht van spreken als de mensen die er zijn geboren. Het wordt interessant als de deelnemers zich op hun gemak voelen en als de groep zo divers is samengesteld dat iedereen iets nieuws hoort.

Aan een verhalentafel gaat het om het delen van diverse historische perspectieven. Juist dan kan er een interessant beeld van een tijd of van een plaats ontstaan. De verhalen zijn aanvullend. De opzet zorgt ervoor dat deelnemers kunnen kiezen wat ze wel en niet geschikt vinden om hier te vertellen. De begeleider waakt over een goede beurtverdeling, zorgt ervoor dat wat er gezegd wordt door iedereen wordt begrepen en rondt het thema op een aangename wijze af.

Een verhalentafel kan eenmalig zijn, maar kan ook een serie bijeenkomsten inhouden. In het laatste geval worden er meerdere thema's onder de loep genomen.

De verhalengroep

Een verhalengroep is een groep mensen die geregeld bij elkaar komt om vanuit hun levenservaring verhalen aan elkaar te vertellen. Dat kunnen buurtbewoners zijn, dorps-, stads- of streekgenoten, senioren, migranten, oud-collega's of lotgenoten. Een verhalengroep is vaak plaatsgebonden, wat een mooie diversiteit aan deelnemers kan opleveren.

De verhalengroep kiest een thema en gaat dat met elkaar onderzoeken. Wat voor verhalen zijn er over het thema bekend? Wat voor verhalen kan men er zelf over vertellen? De groep komt tot inzichten over hoe mensen in de loop der tijd met zo'n thema zijn omgegaan. Zo groeit er een verzameling nieuwe geschiedenis over dit thema. In een verhalengroep is, meer dan bij de eenmalige verhalentafel, sprake van reflectie. Men wordt zich bewust van de waarde van de groeiende verhalen.

Als een groep langer met elkaar doorgaat, wordt er vaak gezocht naar manieren om de verhalen naar buiten te brengen. De verhalengroep houdt open dag, geeft een presentatie, stelt een boekje samen, maakt contact met een krant die hun verhalen publiceert, of legt contact met maatschappelijke groepen van hun keuze, bijvoorbeeld met jongeren in een school. Dan ontstaat er een uitwisseling. Sommige verhalen komen terecht in theatervoorstellingen of in een museum en worden zo voor het publiek ontsloten.

Verhalengroepen in dorp en wijk

Het initiatief voor het tot stand brengen van een verhalengroep kan liggen bij een instelling voor ouderenwerk, welzijnswerk, een erfgoedinstelling of een centrum voor de kunsten. Of bij een particulier. Vaak is het zo dat de instellingen zorgen voor de voorwaarden en zoeken naar begeleiding en een ruimte om bij elkaar te komen.

Voor alle groepen geldt dat de deelnemers veel plezier beleven aan het luisteren naar en het vertellen van verhalen. De deelnemers genieten van het onderlinge contact en er is vaak verbazing over de hoeveelheid kennis en informatie die bij het verhalen vertellen vrij komt.

Iedere groep heeft zijn eigen doelstellingen en accenten. Binnen het ouderenwerk is een verhalengroep een manier om ouderen uit hun isolement te halen en het gevoel van identiteit en eigenwaarde te versterken in een veranderende wereld. In het opbouwwerk gaat het vooral om het bevorderen van sociale cohesie. In de zorg wordt het gezien als een manier om de gezonde delen van mensen aan te spreken. Door erfgoedinstellingen wordt het gezien als een publieksactiviteit en als een manier om waardevolle aanvullende informatie te krijgen over de collectie. Bij een centrum voor de kunsten legt men het accent eerder op expressie en de manier van presenteren. Deelnemers maken dan een gezamenlijk product, zoals een vertelvoorstelling.

Ongeacht van waaruit de groep wordt georganiseerd, met het aanboren van levenservaring via vertellen, komen de betrokkenen meer in de wereld te staan. Deelnemers beginnen vaak met het idee dat hun verhaal niet bijzonder interessant is, maar na een tijd van

vertellen, luisteren en reflecteren, komen mensen tot de ervaring dat ze met hun verhaal wel degelijk een plek innemen in de geschiedenis.

Het begeleiden van verhalengroepen

De begeleiding is bepalend voor de continuïteit en kwaliteit van een verhalengroep. De meeste verhalengroepen hebben een professionele begeleider. Als een erfgoedinstelling wenst samen te werken met een verhalengroep, is contact zoeken met een begeleider de eerste stap.

De rol van de begeleider van een verhalengroep is essentieel. De begeleider:

- zorgt voor veiligheid in de groep
- stelt vragen die interessante verhalen oproepen
- kent verschillende werkvormen om de herinnering wakker te maken
- leert deelnemers met nieuwe ogen naar hun werkelijkheid te kijken
- kan verbindingen maken tussen de verhalen, haalt de vitale thema's naar voren
- voelt aan wanneer een thema te verbreden of te verdiepen is
- heeft kennis van universele thema's in een mensenleven
- weet de verhalen in de tijd te plaatsen en in de geschiedenis
- legt contacten met erfgoedinstellingen en andere samenwerkingspartners

De begeleider draagt zorg voor de totale ontwikkeling van een verhalengroep. De begeleider maakt verbindingen in dorp, wijk of stad met mensen en instellingen die voor de groep interessant zijn en andersom. De groep haalt bijvoorbeeld informatie uit het archief, verwerkt die in de levensverhalen en brengt deze vernieuwde verhalen weer naar een school.

Een begeleider herkent de waarde van de verhalen en ontwerpt aan de hand daarvan vormen om de verhalen naar de buitenwereld te brengen. Het ene verhaal is er voor een eenmalige uitwisseling, het andere vraagt om vastgelegd te worden op schrift of te worden geregistreerd op film. Maar het is te moeilijk om tegelijk het proces in de groep te begeleiden en de verhalen vast te leggen. Daarom wordt het begeleiden van het vertellen en het vastleggen van de verhalen vrijwel altijd en bij voorkeur door twee mensen gedaan, met ieder hun taak en kwaliteit.

Van persoonlijk verhaal tot tijdsbeeld

Iemand vertelt over de verschillende schorten die haar moeder vroeger droeg; een schort voor de zondag, een schort voor de rouw, een schort voor als ze gras ging knippen voor de konijnen, en één voor als ze op kraambezoek ging. De vertelster eindigt haar verhaal met een zin als: "Het is al zo lang geleden, maar ik zie het nog helemaal voor me." Nu kan de begeleider verschillende kanten op gaan. De begeleider vroeg in dit geval: "Wanneer droeg je moeder die schorten niet meer, hoe kwam dat?" Het antwoord luidde: "Wij als dochters wilden niet meer dat onze moeder er zo uitzag, de tijd veranderde. We werden rijker door het minimumjeugdloon, door

het weduwepensioen. We schaamden ons als ze er nog zo armoedig bij liep.”

Door even doorvragen kwam het tijdsbeeld vrij van de jaren zestig en de invloed die jonge mensen op oude mensen kregen. Door het verhaal te plaatsen in de geschiedenis – de vertelster wordt zelf uitgenodigd om die stappen te maken krijgt het verhaal context. Opeens gaat het niet meer alleen over de vier schorten, maar zijn de schorten de materialisatie geworden van de tijd en de waarden en normen van toen. Ze zijn aanleiding om tot reflectie te komen over de veranderingen in het eigen leven. Het verhaal wordt groter en raakt thema's die ook herkenningspunten bij anderen opleveren. In de jaren zestig kwamen er grote veranderingen in de ouder-kindrelatie. Meer geld betekende ook voor het eerst op vakantie gaan, andere meubels aan kunnen schaffen.

Herkenning zorgt voor impulsen om zelf met een verhaal te komen. Het ene verhaal roept het andere op. Als de onderwerpen op een inspirerende manier worden benoemd met ruimte voor ieders perspectief, worden de verhalen steeds rijker en interessanter, voor de vertellers zelf, voor de luisteraars in de groep, en ook voor de buitenwacht.

De fases van het proces in een verhalengroep

Sommige groepen bestaan een jaar, anderen vele jaren. Qua ontwikkeling doorloopt een verhalengroep drie fases: het tot vertellen komen; thema's ontdekken en uitwerken; en verdieping en presentatie. Sommige groepen blijven in fase 1, anderen groeien door naar fase 3. Voor een erfgoedinstelling is de uitkomst bij fase

3 het meest interessant. In deze fase zijn de verhalen uit een verhalengroep een levendige afdruk van de geschiedenis. Hier ontvouwt een verhalengroep het cultureel erfgoed.

Fase 1: tot vertellen komen

De deelnemers ervaren dat ze iets te vertellen hebben. Ze leren hun verhaal waardevol te vinden. Ze gaan voorbij hun vaste riedel van vertellen, leren verschillende manieren om een verhaal vorm te geven. Men komt tot het vertellen van verhalen uit eigen ervaring die ook voor anderen interessant zijn. De verhalen blijven intern, dat wil zeggen in de verhalengroep.

Buurtwinkels- fase 1

Het thema winkels is vaak een heel aansprekend thema. Dat merk je aan de gretigheid waarmee mensen tientallen winkels van lang geleden zo uit hun hoofd kunnen opnoemen. Daarbij noemt de een heel stellig andere winkels op dan de ander. Mensen hebben vaak een haarscherp beeld van de winkels die er waren op het moment dat zij in die plaats kwamen wonen of toen zij als kind voor het eerst zelfstandig boodschappen deden. Levendig wordt verteld over de winkels waar ze je kenden, het snoepwinkeltje waar iedereen kwam, of de schoenmaker, of de winkel met garen en band. Er zijn verpakkingen, merknamen, uithangborden, etalageopstellingen, reclames, beelden waar mensen graag naar kijken, die een leven lang bijblijven en die daarom ook vaak worden gebruikt in herinneringsactiviteiten en herinneringsmusea. Deze beelden roepen meteen herinneringen op, aan iets speciaals of een speciale gelegenheid waarvoor men naar die winkel ging, over of het duur of goedkoop was, hoe het werd betaald, wie daar bediende, de thuisbezorging. Winkels horen bij de dichtbijzijnde wereld, winkeliers en klanten vertellen er graag over, en heel begeistert.

Fase 2: thema's ontdekken en uitwerken

Als een verhalengroep langer bij elkaar is kom je verder. Je blijft niet steken bij nostalgie; nu komen ook tegenstrijdigheden en dingen waar men zich over schaamde naar boven. De verhalengroep wordt zich bewust welke thema's interessant zijn. De deelnemers werken door aan de verhalen door elkaar te bevragen en met aanvullingen te komen. Ze gaan ook buiten de groep op zoek naar extra informatie over het thema. Het uitgangspunt blijft de eigen ervaring. Een verhaal is rijk als het tegelijk persoonlijk is én zicht geeft op een tijd en plaats, en een universeel, algemeen menselijk thema in zich draagt.

Buurtwinkels – fase 2

'Omdat je zelf katholiek was, waren je bakker, je slager, je kruidenier dat ook. Je moest katholiek brood eten. Op vrijdag at je vis, katholieke vis!'

'Ik herinner me drie bakkers aan de deur op één dag. Je kocht bij alle drie een halfje. Ja, het waren wel klanten van ons.'

'Ik had een winkel in huishoudelijke artikelen, en ik deed aan alles mee in het dorp, ik was aardig tegen iedereen, ook omdat iedereen een klant zou kunnen zijn. Toen zag ik de burens in de straat thuishoemen van de bouwmarkt met barbecuesets die bij mij duurder waren. Op dat moment voelde ik dat ze niet bij mij zouden blijven kopen, dat ik het niet zou redden, maar als winkelier zeg je daar natuurlijk niks over.'

'Wij hadden een kapperszaak. Ik werd heel vroeg in de zaak gezet. Zo klein als ik was stond ik op de stoof om de klanten in te zeppen. Van 's ochtends acht tot 's avonds tien uur. Moeder kwam met een bordje met boterhammen erop in kleine blokjes gesneden en dan nam ik een hapje tussen het inzeppen door. Tijd was geld. Doorleren was er niet bij.'

'School? Ik wilde alleen maar een winkeltje. Ik nam een kruidenierswinkeltje over. Je moet ideeën hebben, geluk, contacten, je moet iets in de vingers hebben. Om een winkel te kunnen houden is het 't belangrijkste dat die winkelier het wil. Ik ben iemand met handel in de vingers.'

Zo gaat de uitwisseling door, met deelthema's als ondernemen, arm en rijk, rangen en standen, omgaan met geld, banen en bijbanen, gezinsbedrijven, verzuiling, openbare ruimte en straatleven, verkeer en vervoer, stadsvernieuwing, stad en platteland, landbouw, tuinbouw, voedsel, ambachtelijkheid, schaalvergroting en nieuwe kleine initiatieven.

Fase 3: verdieping en presentatie

Fase drie gaat over uitwisselen. De waarde van het verhaal zit dus in het contact met publiek, de gezamenlijke bewustwording van de geschiedenis. De groep bedenkt voor welke doelgroepen de verhalen interessant kunnen zijn. In deze fase treedt de groep bewust naar buiten en nodigt mensen uit. Door de uitwisseling met een andere organisatie of instelling ontdekken de groepsleden welke verhalen ze zelf graag willen vertellen en ook wat voor vragen

Buurtwinkels - fase 3

Tijdens een Verhalen van Vroeger-bijeenkomst zijn leerlingen (2e klas VMBO) in gesprek gegaan met een oudere buurtbewoner over buurtwinkels van vroeger. Het gesprek vond plaats in de buurtlocatie van het Amsterdam Museum in de Javastraat 111 in Amsterdam-Oost. Hieronder het verslagje van Ayman Hamdi (13) en Rida Mechbal (14). Hoe beginnend ook, hierin kun je al allerlei aanzetten zien tot mogelijke uitwisseling tussen jong en oud, over vroeger en nu, vanuit heel verschillende referentiekaders

'Vandaag hebben we gepraat met Hans van Onna (82) over buurtwinkels van vroeger. Hij weet van alles van de Indische buurt. Zijn vader huurde een stukje van een abattoir, waar hij dieren slachtte. Het vlees verkocht hij aan de slagers van Amsterdam. Hijzelf had ook een bedrijf aan de kloveniersburgwal 99 waar hij sportkleding produceerde en verkocht aan kledingwinkels.

In winkels kon je niet onderhandelen maar op de markt kon het wel. Als je meer kocht werd het goedkoper. Winkeliers waren concurrenten. Ze waren niet echt bevriend. Je had winkels waarvan de eigenaar soms katholiek kon zijn of protestant. Als je twee dezelfde katholieke melkwinkels had, dan kocht je de helft bij de één en de andere helft bij de andere winkel.

ze die ander willen stellen. Door de voorbereiding ontstaat er automatisch verdieping in de verhalen. Bij het vertellen aan de anderen nog meer.

Winkeliers moesten vroeger heel hard werken, ze verdienden weinig. Alles was vroeger goedkoper, maar mensen hadden minder te besteden. De Gruyter had het 'snoepje van de week'. Dat was het product van de week. Een bekende slagzin was ook: 'koop Nederlandse waar dan helpen we elkaar'. Dan kocht je Nederlandse producten zoals Philips en Unilever. Je had veel sigarettenreclames want in die tijd rookte bijna iedereen.

Winkels werden niet vaak bewaakt en er werd weinig gestolen. De groenteman had een schort, de kruidenier had een bruine stofjas. De favoriete winkel van Hans van Onna waren de C&A en de Peek en Kloppenburg. De winkelier maakte altijd een praatje met je. Hoe het gaat met je ouders, waar ze zijn etc. Je kreeg alles in een krant of bruin papier.

Mensen droegen minder merkkleding want mensen vonden het minder belangrijk en het was duur. Producten die je vroeger kon kopen die je nu niet meer kan kopen waren kaneelstokjes en Sunlight-zeep en de bus VIM. Je had Verkade. Dat was heel bekend. Iedereen at Verkade. Je kon vroeger geen patat kopen. Dat kon pas rond de jaren zeventig.'

Erfgoedinstelling en verhalengroep

Een erfgoedinstelling kan 'gebruik maken' van een verhalengroep door met prikkelende onderzoeksvragen te komen over een specifiek thema of tijdvak. De groep gaat op zoek naar verhalen uit overlevering of vanuit de eigen ervaring en de groepsleden scherpen elkaars verhalen aan. De groep komt tot inzichten over hoe mensen in de loop der tijd met een bepaald thema zijn omgegaan. Hoe groter de diversiteit binnen de groep, des te meer invalshoeken er te onderzoeken zijn. Een goede vraagstelling activeert de herinnering. Zo ontwikkelen persoonlijke vertellingen zich samen tot een rijk tijdsdocument.

De kunst is om de vertelde verhalen zichtbaar te maken voor een grotere groep en te bewaren. Verhalengroepen hebben een rijkdom aan verhalen, maar zijn niet automatisch vaardig in het vastleggen ervan. Wanneer een erfgoedinstelling gaat samenwerken met een verhalengroep moet hier goed over nagedacht worden. op welke wijze vormen de verhalen een zinvolle aanvulling op het erfgoed? En: hoe gaan we de verhalen vastleggen, gebruiken en bewaren?

Erfgoedinstellingen kunnen de begeleiders van de verhalengroepen ondersteunen door:

- Mee te werken in de fase van research, vooraf en tijdens de periode dat de verhalengroep bij elkaar komt;
- Informatie over een onderwerp te leveren die de begeleiders bij de voorbereiding van hun groep kan inspireren;
- Materiaal (voorwerpen, archiefstukken, etc.) aan te leveren dat kan inspireren om verhalen op te roepen en tot vertellen te komen;
- Te verwijzen naar plekken in de wijk of de stad, of naar personen, en groepen die interessant zijn om te bezoeken of te bevragen;

- Aan te geven wat er in de omgeving zichtbaar is van de geschiedenis. Denk hierbij aan gebouwen of straatnamen, monumenten en monumentjes, tekens in het landschap;
- Regionale thema's te benoemen die spelen in het hier-en-nu of die in het verleden een grote rol hebben gespeeld;
- Aan te geven welke thema's voor de erfgoedinstelling interessant kunnen zijn;
- Tijdens en na afloop van de verhalengroep expertise in te zetten op het gebied van verslaglegging van verhalen.

Deel II

De praktijk

Erfgoed als bron

Locatie: Purmerend

Project: Verhalen voor 600 jaar Purmerend

Samenwerkende partijen: Stichting Clup-Welzijnswerk Purmerend en erfgoedinstellingen in Purmerend, zoals het Purmerends Museum, het Waterlands Archief, de Vereniging Historisch Purmerend. Ook de bibliotheek, waar het informatiepunt Waterland-Toen-en-Nu is gevestigd, is betrokken.

Het project: Ter gelegenheid van de 600ste verjaardag van de stad Purmerend, deed het Purmerends Museum een oproep aan de bevolking om met verhalen te komen over de geschiedenis van de stad. Er werden oproepen gedaan via Radio Noord-Holland, de lokale kranten en magazines. Het museum stelde een tentoonstelling samen van alle ingezonden verhalen, Purmerend Vertelt.

Opvallend was dat er geen verhalen waren binnengekomen uit de wijk Overwhere, een oude nieuwbouwwijk die in 1957 werd aangelegd en ondertussen toe is aan renovatie. Door het bouwen van deze wijk verdubbelde het aantal inwoners van Purmerend van zeven naar veertienduizend inwoners. Stichting Clup Welzijn nam vervolgens het initiatief om in Overwhere verhalengroepen te starten, ondersteund door Primo-nh

Beoogde deelnemers zijn veelal ouderen die in de wijk wonen, er gewoond of gewerkt hebben, of er op een andere manier mee verbonden zijn. Tijdens de werving en publiciteit speelde erfgoed al een rol. Op de wervingsflyer worden nog aanwijsbare historische plekken genoemd in een kort ervaringsverhaal van een buurtbewoner.

Er werden vrijwilligers geworven die de groepen wilden begeleiden. Mensen uit dezelfde buurt die nieuwsgierig zijn naar de geschiedenis van hun omgeving. Ter voorbereiding volgden deze toekomstige begeleiders eerst een intensieve training waarin een brug werd geslagen tussen welzijn en erfgoed. Het doel was om mensen in contact met elkaar en hun geschiedenis te brengen. Voordat de verhalengroep van start ging, werd er volop research gepleegd door de begeleiders. Oude kaarten en krantenartikelen werden als bron gebruikt.

Zo onderzochten de begeleiders hun binding met Overwhere. Er kwamen verhalen los over de herkomst van voorouders. Over het begin van Overwhere, toen het alleen grasland was voor koeien. De Where was voorheen een water waar grote schepen doorheen voeren richting Zaandam. Pas in de jaren zestig kwamen de eerste bewoners in Overwhere. Er kwamen verhalen over winkeltjes waarvan er nu alweer veel verdwenen zijn. Opeens groeide het besef dat er een geschiedenis zit in de wijk. En dat het interessant is om het over zo'n geschiedenis te hebben.

De begeleidersgroep ging ook erfgoedplekken bezoeken, zoals de begraafplaats. Erfgoedplekken zijn plekken waar je de geschiedenis nog kunt zien. Vervolgens hebben alle begeleiders zelf bedacht wat voor accent zij wilden leggen in de groep die zij zouden gaan begeleiden. Zij dachten na over thema's die aan bod konden komen die voor de mensen persoonlijk interessant zijn en die ook historische waarde hebben.

Bij de presentatie van het project werd een gedeelte van de tentoonstelling Purmerend 600 jaar gebruikt. Mensen konden zich tijdens die presentatie inschrijven voor een verhalengroep.

Succesfactoren: alle erfgoedorganisaties van Purmerend waren bereid hun bijdrage te leveren aan dit initiatief vanuit Clup Welzijnswerk: Het Purmerends Museum, het Regionaal Archief Waterland, de Vereniging Historisch Purmerend en de bibliotheek met het informatiepunt voor historie en cultuur. De samenwerking is goed voorbereid: vanaf het begin zijn erfgoedinstellingen bij de voorbereiding betrokken.

Clup Welzijn in Overwhere heeft contacten in Overwhere en is zo een verbindende factor tussen wijk en andere instellingen. Clup heeft een goed verhaal in de krant gezet met een oproep voor vrijwilligers om een verhalengroep te begeleiden, mensen die ervaring hebben in het begeleiden van verhalengroepen en die geïnteresseerd zijn in de historie. Daar zijn goede reacties op gekomen en interessante kandidaten voor gevonden.

Alle instellingen waren bereid over hun eigen jargon heen kijken en vonden een gezamenlijk belang.

Een tentoonstelling

Locatie: Amsterdam Noord

Project: Mijn buurt mijn leven

Samenwerkende partijen: woningbouwvereniging Eigen Haard, Nancy Wiltink, begeleidster verhalenprojecten, Museum de Noord.

Het project: Nancy Wiltink is vertelster en heeft diverse verhalenprojecten ontworpen. Zij heeft de training Begeleiden van verhalengroepen bij Anne van Delft gevolgd en is in haar eigen omgeving, Amsterdam Noord, een verhalenproject gaan organiseren. Zij was op zoek naar een vorm om in een beperkt aantal bijeenkomsten toch waardevolle verhalen te kunnen verzamelen die gepresenteerd zouden kunnen worden. Ze wist dat ze dan heel gericht te werk moest gaan: een rijke verzameling vertellers vinden, en verhalentafels begeleiden met twee mensen: een om de verhalen los te maken en een om ze op te schrijven en te bewerken. Ze ging de buurt in op zoek naar financiering en samenwerkingspartners en kwam terecht bij woningbouwvereniging Eigen Haard. Deze vereniging wilde een fototentoonstelling organiseren met fotos die door buurtactivist Henk Janissen zijn gemaakt in de jaren tachtig; de tijd van de teloorgang van de scheepsbouw en de renovatie van de Vogelbuurt. Het leek Nancy een goed idee om de foto's aan te vullen met verhalen van mensen uit de wijk. De samenwerking werd een feit en ze besloten om een expositie met foto's en verhalen vorm te geven en die een plek te geven in het Museum De Noord. Het museum de Noord had oren naar het project en er werden vormgevers bij betrokken. Nancy maakte gebruik van een speciaal ontworpen verhalentafel. De tafel is beplakt met een kaart van de Vogelbuurt. Om de tafel staan stoelen. Iedereen mag er pijltjes op plakken, om de plekken aan te duiden waar ze over vertellen. Deze verhalentafel heeft op ongeveer tien plekken gestaan: bij de bakker, in de Weggeefwinkel, bij de

ouderensoos, bij de plek waar de moeders bij elkaar komen van de school, bij kabelfabriek Draka, bij de buurtvaders met aanhang, in het buurthuis, etc. Elke keer werd er op zo'n plek een verhalenbijeenkomst georganiseerd. De tafel kwam met de vertelbegeleiders mee en werd iedere keer weer meegenomen naar een nieuwe plek, tot hij uiteindelijk in het museum in de expositie een plek had.

Eerst bestudeerde Nancy Wiltink samen met Anne van Delft de verhalen die zij in de snuffelfase tegenkwamen, in relatie tot de geschiedenis van de wijk. De verhalen lieten een indeling zien van de geschiedenis van de Vogelwijk in drie delen: de tijd van de grote industrie, de tijd van de teloorgang van de scheepsbouw en renovatie en nieuwbouw van woningen, en de laatste tien jaar. Nancy en Anne zagen verschillende aard en lengtes van de verhalen in de verschillende periodes, en noemden die de klinknageltijd, de losse schroeventijd en de schakeltijd. De foto's van Janissen gaan over de middelste periode, de jaren tachtig. Samen met de verhalen uit die tijden daarvoor en daarna wordt een groot beeld van de geschiedenis van de Vogelbuurt gegeven. De geschiedenis kwam door de verhalen van de oude en jonge buurtbewoners letterlijk en figuurlijk boven tafel. Door de voorbereiding kon die ook goed worden opgepikt. Anne leidde het vertellen, Nancy schreef alle verhalen uit in een thematische ordening. In de tentoonstelling konden bezoekers de verhalen zelf in een boekje bundelen en meenemen.

Succesfactoren: dit samenwerkingsproject leidt tot een gezamenlijk product, in dit geval de tentoonstelling, met aanhangende activiteiten. De tentoonstelling is opgenomen in Museum de Noord. Het project heeft waardevolle verhalen opgeleverd, betrokkenheid tussen buurtgenoten, en veel nieuw publiek voor de erfgoedinstelling.

Een goed netwerk

Locatie: Heerhugowaard

Project: Op Verhaal in Heerhugowaard

Samenwerkende partners: Stichting Op Verhaal Komen in Heerhugowaard, het Poldermuseum, Museum Zo was't, het Regionaal Archief Alkmaar.

Het project: Stichting Op verhaal komen in Heerhugowaard is aanjager en uitvoerder van vertelkringen. Op verschillende locaties en op verschillende dagen en tijdstippen komen de groepen bij elkaar. Deze groepen zijn op zoek gegaan naar erfgoedinstellingen in de omgeving om inspiratie te vinden voor thema's die besproken kunnen worden in de vertelkring.

Een groep leden van de vertelkring is op bezoek gegaan bij het Poldermuseum in Heerhugowaard, Museum Zo was't in Broek op Langedijk en het Regionaal Archief in Alkmaar. Door het Poldermuseum zijn foto's van oude voorwerpen geschonken, die de vertelkringen hebben gebruikt voor het stimuleren van herinneringen. Dit materiaal wordt dus ingezet als reminiscentiemateriaal.

Na het bezoek zijn er vertelrondes georganiseerd in het kader van het museumbezoek. Door het bekijken van tentoonstellingen, de museumcollectie en het archiefmateriaal kwamen verschillende onderwerpen naar voren. Ervaringen worden gedeeld, herinneringen opgeroepen door het erfgoed en een collectief verhaal blijkt raakvlakken te hebben met een eigen verhaal. Door te luisteren en te reageren komen nieuwe onderwerpen naar boven. Vervolgens kan terugkoppeling naar de erfgoedinstelling ontstaan: wat is er nog meer over dat onderwerp bekend?

De verhalen die door dit initiatief naar boven zijn gekomen, zijn door de stichting Op Verhaal Komen gebundeld in een boekje. Vanuit de vertelkring bestaat er de wens om het contact met het regionale erfgoedveld te versterken.

Succesfactoren: stichting Op Verhaal Komen is goed georganiseerd, waardoor binnen één gemeente, Heerhugowaard, op verschillende plekken, met verschillende erfgoedinstellingen tegelijkertijd is samengewerkt. Door begeleiders van verhalengroepen is contact gezocht met erfgoedinstellingen, zij hebben eerst de erfgoedinstellingen in de omgeving 'gescand' en hebben daarna met een duidelijke vraag de erfgoedinstelling benaderd. Het materiaal van de erfgoedinstellingen is vooral gebruikt als reminiscentiemateriaal. Dit is een goede, laagdrempelige manier om de samenwerking met erfgoedinstellingen te starten. De verhalen zijn gebundeld in een boekje en worden hierdoor inzichtelijk voor erfgoedinstellingen, vertellers en anderen.

Terug naar het archief

Locatie: Haarlem

Project: De Verhalenkeuken

Samenwerkende partners: het 5eKwartier, het Noord-Hollands Archief, welzijns-, onderwijs- en woningbouwcoöperaties.

Het project: 5eKwartier is een groep theatermakers, kunstenaars en componisten gevestigd in Haarlem. Het vaste team wordt gevormd door Titia Bouwmeester (artistieke leiding), Ilse van Dijk (zakelijke leiding), Aafke van der Leij (productieleiding), Ted van Leeuwen (componist, muzikant, artistiek medewerker). Per project wordt het team uitgebreid met vakkrachten op freelance basis. Dit kunstenaarscollectief is gespecialiseerd in het maken van community art. Onder de noemer De Verhalenkeuken organiseerde het 5eKwartier een jaar lang projecten voor de Slachthuisbuurt, om bewoners met elkaar in contact te brengen.

De Slachthuisbuurt van vroeger bestaat niet meer, het slachthuis is allang gesloten en er zijn veel nieuwe mensen in de buurt komen wonen. Veel ouderen trekken zich terug; zij blijven binnen omdat ze zich niet meer in de buurt herkennen. Het 5eKwartier nodigde mensen met een gemeenschappelijk verleden uit om over de Slachthuisbuurt van vroeger te komen vertellen: mensen die in het slachthuis hebben gewerkt, oud werknemers van het Spoortje, de vroegere middenstand, immigranten en oud schoolgenoten.

Vooraf heeft het 5eKwartier samenwerking gezocht met het Noord-Hollands Archief en uit de collectie foto's van de oude Slachthuisbuurt verzameld. Het 5eKwartier heeft daar een groeitentoonstelling mee samengesteld en buurtbewoners uitgenodigd om de tentoonstelling aan te vullen met eigen foto's en

vooral om verhalen over de buurt te vertellen. Deze verhalen werden opgeschreven en tussen de foto's gehangen.

De Digitale wijkkrant Haarlem Oost plaatste gedurende het project foto's en verhalen op hun website. De tentoonstellingsruimte werd een ontmoetingsplek om door te gaan met het vertellen van de verhalen.

Voor het 5eKwartier maakte het hierboven beschreven gedeelte van het project deel uit van de researchfase in aanloop naar een locatievoorstelling, ook weer voor de buurt. De verhalen en foto's van de tentoonstelling werden gebundeld tot een publicatie: Het geheugen van de Slachthuisbuurt, verhalenkeuken 3. Deze bundel is opgenomen in het Noord-Hollands Archief.

Succesfactoren: Door de aanpak van het 5e Kwartier ontstond de groeitentoonstelling met verhalentafel, keuken en activiteiten voor diverse groepen als dé plek voor uitwisseling, initiatief en inspiratie, in een gebouw waarin een school, ouderenopvang, vrouwencentrum en verenigingen hun plek hadden. Er is op verschillende manieren publiciteit gezocht; digitale krant, televisie, website, boek. Het initiatief, productie en regie liggen bij het 5eKwartier. Zij organiseren dit project op een professionele wijze, waardoor schaalvergroting is ontstaan. Er zijn verschillende soorten buurtbewoners bij het project betrokken, hierdoor zijn verhalen verzameld die een breed bereik hebben; het verhaal van een immigrant is anders dan dat van een geboren en getogen Haarlemmer. Toch hebben zij in ieder geval een ding gemeen: de Slachthuisbuurt. Boek en beeldmateriaal vormen een aanvulling voor het archief; een stukje 'nieuwe geschiedenis' is gearchiveerd.

Verdieping van een thema

Locatie: Wijk aan Zee

Project: Verhalengroep Wijk aan Zee

Samenwerkende partners: Seniorenkring Wijk aan Zee, Corus, Hoogovensmuseum

Het project: De verhalengroep in Wijk aan Zee komt al jaren lang wekelijks bij elkaar om elkaar te vertellen vanuit hun levenservaring. Omdat de groep al lang bestaat hebben ze al veel thema's doorgenomen en is er steeds meer ervaringskennis beschikbaar over de grote veranderingen in de twintigste eeuw. Een verhaal van een katholieke jongen werd verbreed tot een serie verhalen over de verzuiling. Ervaringen in een kinderdhuis waren aanleiding voor meer verhalen over veranderende gezondheidszorg. De hele geschiedenis van het toerisme in Wijk aan Zee kon geschetst worden door wat de deelnemers zich samen herinnerden.

De groep treedt regelmatig naar buiten. Er zijn verhalen gepubliceerd in het Noord-Hollands Dagblad. Bij gelegenheid van Wijk aan Zee 125 jaar Badplaats werd in het Museum Kennemerland en in de voormalige Badgastenkerk in Wijk aan Zee een dubbel-expositie gehouden met inbreng van de senioren als vertellers. De verhalen zijn ook op film vastgelegd. Elk jaar wordt door de seniorenkring meegewerkt aan het project 'cultureel erfgoed' van basisschool De Vrijheid, met verhalen en gezamenlijk bezoek aan plekken van historisch belang.

Deze senioren hebben van nabij de grote ontwikkelingen van Hoogovens/Corus meegemaakt, en hebben daarover veel grote en kleine verhalen. Ook bij verhalen over winkels en verenigingsleven kwam als vanzelf Hoogovens voor. De impact van Hoogovens op ieders leven in Wijk aan Zee bleek groot. Reden genoeg om daar

dieper op in te gaan. De groep nam contact op met Corus en kreeg een rondleiding door het bedrijf. Door dat bezoek kwamen nog meer herinneringen tot leven.

Het thema bleek een onuitputtelijke bron, alleen al vanwege de grote diversiteit aan invalshoeken. Techniek, werkcultuur, personeelsbeleid, veiligheid, milieu, Europese verbanden, opleidingen, huisvesting, gastarbeid, pensions en winkels, Hoogoven-carrières. Er kwam nieuwe informatie over families die generatie op generatie bij de Hoogovens hebben gewerkt. Er ontstond een tijdsbeeld door persoonlijke verhalen in alle rangen en standen van het bedrijf en de impact van het bedrijf op de samenleving in Wijk aan Zee en omstreken. Dat tijdsbeeld gaat verder dan Hoogovens. Het bestrijkt de jaren dertig tot 2000; de ontwikkeling van dagloon voor de één en maandloon voor de ander tot waardevaste pensioenen voor iedereen.

De groep in Wijk aan Zee besloot om een verzameling Hoogovenverhalen op papier te zetten en maakte daar een bundel van. Zo blijven deze verhalen bewaard en leveren ze tastbaar erfgoed op. De bundel is in de collectie van het Hoogovensmuseum opgenomen en de verhalen zijn opgenomen op het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland.

Succesfactoren: het thema van een groep wordt van belang voor een grotere gemeenschap. De verhalen ondersteunen identiteitsvorming door het erkennen van de betekenis die Hoogovens heeft gehad in het dorp Wijk aan Zee. De verhalen zijn vastgelegd, gebundeld en beschikbaar voor publiek.

Verbinding met erfgoed in stappen

Locatie: Haarlemmermeer, Badhoevedorp en Zwaanshoek

Project: Verhalentafels Haarlemmermeer

Samenwerkende partners: Sybil van Dam, Historisch Museum Haarlemmermeer, fotogroep Zwaanshoek

Het project: In de Haarlemmermeer zijn Sybil van Dam en Hans Visser in 2007 begonnen als begeleider van verhalentafels en vertelkringen. Jan Pieter Bart sloot zich aan als begeleider in Badhoevedorp. Sinds 2007 bestaat in Badhoevedorp de Verhalentafel: een groep van 10 - 12 deelnemers komt in twee keer voor een serie van tien wekelijkse bijeenkomsten bij elkaar (2 uur per week) voor het uitwisselen van verhalen. Verhalen van de oude Badhoevedorpers en van de import. Na afloop bezoeken de deelnemers gezamenlijk een museum in de buurt. Contactpersoon is Jan Pieter Bart. In Zwaanshoek leidt Sybil van Dam een doorgaande groep. Sybil van Dam tekent bij elke bijeenkomst de verhalen op en stuurt ze aan de deelnemers. De volgende keer worden de verbeteringen aangevuld. Zo ontstaat bij de deelnemers sneller het besef van wat van hun verhalen van waarde is voor mensen van buiten. Deze groep presenteert regelmatig de uitkomst van hun verhalen rondes in het Dorpshuis. Foto's en andere voorwerpen gebruiken zij als illustratie en verbeelding van de thema's.

De tentoonstellingen die door deze groep worden georganiseerd in Dorpshuis De Oase worden zeer druk bezocht door jong en oud uit het dorp. Blijvende producten van deze groep zijn een boek, een cd en verschillende verhalenbundels.

Door de ervaring van jaren exposeren wordt het gebied waar de verhalen over gaan steeds ruimer. Elk jaar willen ze met iets nieuws komen. In 2011 is er bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan de aardappelteelt en -handel, wat prachtig materiaal opleverde over de verandering van de landbouw in de Haarlemmermeer en het werk in het dorp.

Succesfactoren: de vorm is laagdrempelig maar tegelijk worden steeds weer nieuwe elementen toegevoegd, waardoor de tentoonstellingen die door deze groep worden georganiseerd in Dorpshuis De Oase zeer druk bezocht worden door jong en oud uit het dorp. Een interessante aanvulling bij de tentoonstelling is dat de fotogroep van Zwaanshoek een keuze maakt uit de locaties waar de verhalen zich afspeelden. De groep gaat kijken welk verhaal de locatie nu vertelt. De foto's tonen het hier-en-nu verhaal. Daarmee krijgt de historische fotocollectie een fris contrast met de foto's van nu. Dit is een speelse vorm om te laten zien wat erfgoed voor de een en voor de ander betekent. De ervaring die in het Dorpshuis Zwaanshoek is opgedaan wordt toegepast in het Historisch Museum Haarlemmermeer. Daar worden onder leiding van Sybil van Dam series van eenmalige verhalentafels gehouden.

Identiteitsvorming

Locatie: Hilversum Noord

Project: Verhalentafel Erfgooierskwartier

Samenwerkende partners: Speeltuinvereniging Erfgooierskwartier, Versa Welzijn

Welzijnswerk Versa nam het initiatief om een verhalenproject te organiseren voor buurtbewoners in Hilversum Noord. Speeltuinvereniging Erfgooierskwartier bouwde verder op dit initiatief. De speeltuinvereniging is van grote maatschappelijke waarde in de wijk, is een gemeenschap in de wijk, en hierom een zeer geschikte partner. Het project beslaat 90 jaar geschiedenis van Hilversum Noord. De verandering van de buurt speelt een rol in het leven van veel bewoners; veranderende woonomstandigheden, leefomstandigheden, nieuwe bewoners, en op dit moment sloop en nieuwbouw. De speeltuin is gebleven, als een oase in de wijk.

Vanuit Versa Welzijn werden verhalentafels georganiseerd in het Vierkerkenhuis in Hilversum Noord, een soort buurtcentrum. De deelnemende buurtbewoners overlegden vervolgens over hoe zij hun verhalen konden bewaren en delen met de rest van de wijk. Er werd besloten om de verhalen uit te schrijven en ze een rol te laten spelen in de tentoonstelling die de speeltuinvereniging organiseerde ter gelegenheid van het 65-jarig bestaan. Bijzonder is dat deze tentoonstelling door Hilversum Noord reist en hierdoor een verhalentafel op zich wordt. Het zien van de tentoonstellingen, het bekijken van de foto's en het lezen van verhalen levert nieuwe verhalen op.

De tentoonstelling is ook in de Lelyschool en de Titus Brandsmaschool te zien geweest. Leerlingen krijgen belangstelling voor de geschiedenis van de wijk en praten hierover met

leeftijdsgenoten, maar ook met ouderen. Zo krijgen ze historische kennis mee over de wijk, de straat en de speeltuin waarin zij leven en opgroeien.

Succesfactoren: het betrekken van een partner met een sterke rol binnen de gemeenschap, zoals de speeltuinvereniging. De tentoonstelling is reizend en kan hierdoor op niet-alledaagse plekken worden neergezet, zoals een school. Hierdoor kan interactie met een heel ander publiek ontstaan. De eenvoudige presentatievorm lokt reactie uit, waardoor nog meer verhalen gedeeld kunnen worden.

Een verteltheater

Locatie: Texel

Project: Verteltheater Texel

Samenwerkende partners: Anneke Berghuis van Artex-Kunstenschool Texel, VVV Texel.

Drijvende kracht achter dit project is theaterdocente Anneke Berghuis, werkzaam bij Artex-Kunstenschool Texel. In het kader van het project Kunst in Zorg heeft Anneke in drie jaar tijd gewerkt met verhalengroepen in vier Texelse dorpen: Den Hoorn, Oosterend, Oudeschild en Den Burg. Elk dorp heeft een geheel eigen identiteit: vissersdorp, boerendorp of kunstenaarsdorp. Vroeger nog meer dan nu, waren de verschillen per dorp groot. Door telkens per dorp een afspiegeling van de bevolking te vragen om een voorstelling te maken, wordt een theatraal beeld gecreëerd van de verschillen en overeenkomsten tussen de dorpen in heden en verleden.

In elk dorp werd een verhalengroep, bestaande uit senioren, gevormd. De verhalen uit die groepen vormden de blauwdruk voor een theatervoorstelling waarin de vertellers zelf een hoofdrol speelden. Door de theatrale werkvormen werd de herinnering steeds scherper, werd steeds duidelijker hoe het een en ander is gebeurd. Dit is uniek aan dit project: door de speelsheid, het doen, de vertelvorm, werd steeds meer losgemaakt bij de vertellers.

De voorstelling van een groep werd opgevoerd op een markante plek binnen het dorp. Zo werden de verhalen gedeeld met dorpsgenoten en bewoners van Texel, maar later ook met toeristen. De voorstellingen zijn nu opgenomen in Verteltheater Springtij. Door dit te doen hebben de verhalen en voorstellingen een plek en continuïteit gekregen in de samenleving.

Het publiek kon zich laten rondrijden over Texel van het ene dorp naar het andere dorp, van de ene voorstelling naar de andere voorstelling, dankzij samenwerking met de VVV. Er werd een festival georganiseerd en er konden arrangementen met overnachting worden geboekt. Mensen van buitenaf konden komen luisteren en genieten van vergeten Texelse geschiedenis. Na de ochtendvoorstellingen kon het publiek tijdens een lunch (met enkele typische dorpsgerechten) napraten. De middagvoorstellingen werden afgesloten met een borrel.

Succesfactoren: professionele begeleiding door een theaterdocent. De vertellers zelf acteur laten zijn in hun eigen voorstelling. Het betrekken van de VVV als partner. Deze partij heeft professionaliteit op het gebied van organisatie van publieksevenementen ingebracht. Er is gezorgd voor goede publiciteit rond het project. Het benutten van kansen voor het verteltheater voor een veel breder publiek. Zo wordt de geschiedenis van de bewoners van de dorpen, maar ook de geschiedenis van de dorpen zelf toegankelijk voor een grotere en gevarieerde groep mensen.

Deel III

Aan de slag

Activiteitsuggesties

Om aan de samenwerking tussen erfgoedinstellingen en verhalengroepen handen en voeten te geven zijn hieronder negen activiteitsuggesties voor erfgoedinstellingen uitgeschreven.

Elke activiteitsuggestie begint met een algemene inleiding. Deze tekst is goed te gebruiken om de andere partijen kort en bondig uit te leggen wat het plan is. Vervolgens worden er suggesties gedaan voor een samenwerkingspartner; een verhalengroep, een zorginstelling, een welzijnsorganisatie, enzovoort. Daarna wordt de voorbereiding in kaart gebracht en vervolgens wordt het verloop van de activiteit kort besproken.

1. Mijn huis

Het thema: Verschillende mensen hebben gewoond in verschillende huizen. De een woont nog steeds in het dorp waar zijn of haar ouderlijk huis heeft gestaan. Een ander is via andere wegen in een bepaald dorp en in een bepaald huis terecht gekomen. In een archief zijn plattegronden van huizen, gezinskaarten en trouw- en geboortedocumenten te vinden. Deze documenten zijn een geweldig uitgangspunt voor verhalen! In welk type huis woonde u? Was er een douche? Had elk gezinslid een eigen kamer? Was er een tuin? Onderwerpen als lichamelijke en geestelijke gezondheid, inkomen en levensstijl kunnen hier aan bod komen.

Samenwerkingspartners: Een archief of historische vereniging met een bestaande verhalengroep, buurtcentrum of verzorgingshuis.

Vorbereiding: Uit welke buurt komen de deelnemers van de verhalengroep? Om welke straten en huizen moet het gaan? Zoek binnen de collectie informatie en beeldmateriaal over de wijk die relevant is voor deze groep. Maak met de begeleider van de verhalengroep een afspraak voor het kiezen van relevant materiaal, denk aan: foto's van straten, wijken, bouwplaatsen, gezinskaarten, plannen of bouwtekeningen. Bespreek met de begeleider hoe of waar de materialen bekeken kunnen worden. Misschien is dit een ruimte in de eigen organisatie, maar het zou ook in een wijkcentrum kunnen zijn. Houd er rekening mee dat een begeleider van een verhalengroep kan vragen om aanvullend materiaal rond een subthema dat tijdens het proces naar voren komt. Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en onderdeel te maken van de collectie.

De activiteit: Iedereen wordt welkom geheten en er wordt besproken tot hoe laat de bijeenkomst duurt wat het gespreksonderwerp is. Zorg dat iedereen aan de beurt komt.

Het verzamelde materiaal wordt in de groep geïntroduceerd. Een startvraag zou kunnen zijn: waar staat jouw huis? Of: wat is nou echt jouw huis?

Ter plekke moeten keuzes gemaakt worden: Welk materiaal is op dat moment geschikt om verder te komen met het thema? Dit is afhankelijk van hoe de verhalen in de groep zich ontwikkelen.

Na afronding van de verhalen: evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten waarin dieper zal worden ingegaan op bepaalde thema's.

2. Gewoontes rond...

Het thema: De afspraken die we met zijn allen maken over de omgang met elkaar, horen ook tot ons erfgoed. Wat de een 'gewoon' vindt, is voor de ander misschien een probleem. Wat wij nu normaal vinden wat betreft de rol van vrouwen in de maatschappij, was wellicht dertig jaar geleden helemaal niet zo gewoon. Hoe was het vroeger en hoe is het nu en wat vinden wij van die verandering? Roken op straat, kan dat? Hoeveel mannen deden de was in de jaren zestig en hoeveel vrouwen gingen uit werken? En: hoe werd daarover gedacht? In een stadse omgeving kan dit heel anders liggen dan in een landelijke omgeving.

Samenwerkingspartners: Een historische vereniging kan samenwerking zoeken met een reeds bestaande verhalengroep. Maar contact opnemen met een activiteitenbegeleider van een zorginstelling voor ouderen is ook aan te raden.

Voorbereiding: Maak met de begeleider van de verhalengroep een afspraak voor het bespreken van het thema, bijvoorbeeld de gewoontes rond avondeten, boodschappen doen, kleding, wassen, etc. Meer specifiek kan het gaan over gewoontes in een bepaalde regio of cultuur. Zorg voor twee kleuren kaarten, formaat briefkaart, stiften en pennen. Houd er rekening mee dat een begeleider van een verhalengroep kan vragen om aanvullende informatie rond een subthema.

Wees als medewerker van de historische vereniging aanwezig bij de bijeenkomsten. Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe de historische vereniging ze kan gebruiken.

De activiteit: De begeleider van de groep introduceert de medewerker van de historische vereniging. Vertel als lid van de historische vereniging zelf een verhaal, ga van start.

De deelnemers aan de verhalengroep beschrijven op een gekleurd kaartje een gewoonte die vroeger gold. Op een kaartje in een andere kleur schrijven ze een gewoonte die tegenwoordig geldt.

Afhankelijk van de veiligheid in de groep, komen de individuele bijdragen wel of niet anoniem in twee stapels. De deelnemers trekken een kaart van één van beide stapels. De gewoonte die wordt getrokken is de start van een verhaal.

De begeleider van de groep kan bepalen hoe vaak er getrokken kan worden. Dit hangt af van de hoeveelheid tijd, de lengte van de persoonlijke verhalen en de hoeveelheid deelnemers.

Na afronding van de verhalen: evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten waarin dieper zal worden ingegaan op bepaalde thema's.

3. Verboden af te blijven!

Het thema: Objecten waarvan we de functie allang vergeten zijn, of die we niet meer als zodanig herkennen, noemen we ook wel mystery objects. Deze 'vergeten objecten' hebben een functie gehad, en aan die functie zit een verhaal; over de gebruiker, het werk, de baan, het gezin, het huis... De deelnemers aan de verhalengroep gebruiken niet alleen hun ogen, maar ook hun handen, vingertoppen en neus. Textuur en geur kunnen veel bijdragen aan het herinneren en vertellen. Elk museum kan wel een verzameling objecten samenstellen die mogen worden aangeraakt en besnuffeld! Het hangt van de soorten objecten af welke onderwerpen vooral besproken worden; een hulletje, een balein, een fuik, ze hebben allemaal een ander verhaal.

Samenwerkingspartners: Een museum zou voor deze activiteit contact kunnen zoeken met een welzijnsorganisatie in de buurt. Dit zou een geschikte activiteit kunnen zijn voor een groep ouderen. Maar contact opnemen met een bestaande verhalengroep is natuurlijk ook een optie.

Vorbereiding: Maak met de begeleider van de groep een afspraak in het museum voor het selecteren van een aantal mystery objects. Kies objecten uit die aangeraakt mogen worden, waaraan gesnuffeld mag worden. Kan de verhalengroep bijeenkomen in het museum? Zorg dat ook de mystery objects daar aanwezig zijn. Anders moeten de objecten misschien verplaatst worden naar een buurthuis. Vraag een medewerker van de eigen organisatie om aanwezig te zijn voor vragen of opmerkingen. Maak die medewerker verantwoordelijk voor deze activiteit en de verslaglegging. Bedenk hoe de verhalen van betekenis kunnen zijn voor het museum.

De activiteit: De begeleider van de verhalengroep verklaart jouw aanwezigheid aan de groep. De begeleider van de verhalengroep laat het eerste Mystery object zien. Je kunt als museummedewerker ook het verhaal 'starten' door een eigen verhaal te vertellen naar aanleiding van een object.

Laat het object rondgaan en geef iedereen even de tijd om het te bekijken, aan te raken, eraan te ruiken, ermee te rammelen, etc. Wie kan vertellen wat het is? Wie kan vertellen waar het voor gebruikt werd? Wie kan vertellen wanneer dit werd gebruikt? Bij wie maakt het een verhaal los?

De begeleider bepaalt wanneer en of het volgende object geïntroduceerd wordt. Na afronding van de verhalen; evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten waarin dieper zal worden ingegaan op bepaalde thema's en selecteer hiervoor eventueel nog een aantal objecten.

Extra: Nodig de groep uit voor een bezoek aan het museum. Zijn de objecten en de nieuwe verhalen in de tentoonstelling terug te vinden?

4. Historische kaarten

Het thema: Dorpen en steden veranderen door de loop der jaren; er worden huizen afgebroken, wijken gebouwd, gebouwen krijgen een andere functie of de loop van een straat wordt gewijzigd. Wie oude kaarten bestudeert, of vergelijkt met een nieuwe kaart, ziet al snel de verandering in de wijk, het dorp, de stad. Stond het café vroeger in landelijk gebied, nu staat het café in het centrum van de wijk. Of staat het café er helemaal niet meer.

Samenwerkingspartners: Dé plek voor historische kaarten is natuurlijk het archief! Het archief kan op zoek gaan naar een bestaande verhalengroep, maar er kan via welzijnswerk of zorginstelling ook gedacht worden aan het samenstellen van een nieuwe verhalengroep, die het tijdens een aantal bijeenkomsten over dit onderwerp kan hebben.

Vorbereiding: Maak met de begeleider van de groep een afspraak voor het uitzoeken van een oude kaart van een bepaalde omgeving. Van de oude kaart wordt een kopie of print gemaakt. Zorg ook voor een moderne kaart. Vraag een medewerker van de eigen organisatie om aanwezig te zijn voor vragen of opmerkingen, maak die medewerker verantwoordelijk voor deze activiteit en de verslaglegging. Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen.

De activiteit: De begeleider van de groep verklaart eventueel de aanwezigheid van een (archief)medewerker aan de groep. Laat de groep in tweetallen op de moderne kaart aankruisen waar hun eigen huis is, hun straat, waar ze boodschappen doen, waar familie of vrienden wonen, etcetera.

Introduceer nu kort de oude kaart. Uit welke tijd dateert de kaart? Laat de tweetallen uitzoeken of de door hen gemarkeerde plekken terug te vinden zijn op de oude kaart.

Rond dit onderdeel af en vraag vervolgens de tweetallen wat zij gevonden en geconstateerd hebben; de verhalen komen los! Wat was er vroeger niet, wanneer is wat gebouwd?

Na afronding van de verhalen: evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten. Een goed vervolg op deze activiteit is activiteit nummer vijf: De Buurt.

5. De buurt

Het thema: Ieder dorp en iedere stad heeft wijken met bijzondere namen, soms met bijpassende straatnamen. Sommige namen worden officieel bedacht, andere namen ontstaan, doordat er een bepaalde fabriek in de wijk staat, of omdat er veel mensen wonen met hetzelfde beroep of eenzelfde politieke overtuiging. De Schilderswijk heet zo omdat de straten naar schilders vernoemd zijn. Maar wie woonden er? Wat maakt een buurt? Het Rode dorp: huizen van rode baksteen of huizen bewoond door socialisten?

Samenwerkingspartners: Het archief en/of de historische vereniging en een verhalengroep, maar denk ook aan het buurtcentrum. Dit kan een heel goede activiteit zijn voor buurtbewoners, ook ter bevordering van de maatschappelijke betrokkenheid.

Vorbereiding: Zoek als historische vereniging/archief uit welke wijken interessant zijn. En: waarover wil jij meer weten? Welke straten hebben een specifieke identiteit? Hoe is dit zo gekomen? Hebben deze wijken nog steeds een bepaald imago? Maak met de begeleider van de verhalengroep een afspraak voor het bespreken van jouw plan. Denk bijvoorbeeld aan het bespreken van het 'eigene' van een bepaalde straat, buurt of wijk.

Maak voor jezelf een lijst van relevante straatnamen en zorg voor vellen papier op A3-formaat. Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen.

De activiteit: De begeleider verklaart eventueel jouw aanwezigheid of die van een collega aan de groep. Straatnamen van bepaalde wijken worden uitgeschreven op vellen papier. De begeleider houdt een straatnaam omhoog en leest die voor of hangt het papier op.

Wat kan men vertellen over deze straat? Wie hebben er gewoond? Hoe heet de wijk waarin de straat ligt? Hoe komt die wijk aan die naam? Hoe stond deze wijk bekend? Wat is specifieke vaardigheid of kennis van de mensen hier?

Het is aan de begeleider om te bepalen wanneer een volgende straatnaam geïntroduceerd kan worden.

Na afronding van de verhalen: evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten. Er kan dieper ingegaan worden op dit thema, maar er kan ook een nieuwe activiteit gestart worden: Mijn Huis.

6. Beroepen: vader, moeder, partner en ik

Het thema: Vroeger waren er beroepen die nu niet meer bestaan. Neem bijvoorbeeld de fakkeldrager, de nagelgieter, de fijnspinstster, letterzetter of melkboer. Het beroep van een persoon hing in sterke mate samen met het genoten onderwijs, inkomen en de woonomgeving. Je beroep bepaalde in sterke mate welke positie je innam binnen het dorp, de gemeenschap en de maatschappij. De vraag 'Wat deed je vader?' kan meerdere verhalen bij vertellers losmaken.

Daarnaast zijn er nog grotere maatschappelijke vraagstukken te bespreken. Denk aan: werkgelegenheid, minimumloon of arbeidsmigratie. Is er ervaring met het werken met gastarbeiders? Wat verdiende je als vrouw in de jaren zeventig? En wie 'mocht' er studeren?

Samenwerkingspartners: Een historische vereniging en/of een archief kan samenwerking zoeken met een reeds bestaande verhalengroep. Er kan ook binnen een zorginstelling voor ouderen een groep samengesteld worden in overleg en samenwerking met een activiteitenbegeleider van de zorginstelling.

Vorbereiding: Bespreek met de begeleider van de groep welke beroepen mogelijk een rol kunnen spelen. Ga in het archief op zoek naar afbeeldingen of herkenbare documenten van oude beroepen. De begeleider van een verhalengroep zou dat ook zelf kunnen doen! Misschien hoef je hem of haar alleen een beetje wegwijs te maken of wijs hem/ haar op de digitale mogelijkheden. Maak kopieën van de afbeeldingen.

Vraag een medewerker van de eigen organisatie om aanwezig te zijn voor vragen of opmerkingen, maak die medewerker verantwoordelijk voor deze activiteit of beantwoord de vragen zelf.

Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen.

De activiteit: De begeleider van de verhalengroep verklaart eventueel de aanwezigheid van een (archief)medewerker aan de groep. De begeleider van een verhalengroep legt de afbeeldingen op tafel. Er kan gekozen worden voor het een voor een introduceren van de afbeeldingen.

Vragen die aan bod kunnen komen zijn: Wie herkent de beroepen op de afbeeldingen? Wie wil er iets meer over vertellen? Wie deed dit in jouw dorp of familie? Wat was het loon? Wat waren de werktijden? Is hij of zij hiermee doorgegaan tot aan het pensioen? Dames die bij een kruidenierszaak werkten moesten vaak stoppen met werken als zij trouwden. Weet iemand hier iets van?

Zorg ervoor dat iedereen aan de beurt komt, dat iedereen zijn of haar bijdrage kan leveren. Na afronding van de verhalen: evalueer de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten.

7. De duizendpoot

Het thema: Zeven kinderen opvoeden, koken, strijken, wassen, soppen, stoffen, uitslaan... Dit waren de dagelijkse bezigheden van de huisvrouw in de jaren vijftig. Geen machine die haar taken kon verlichten. Pas omstreeks 1965 gaat de trommelwasmachine Nederland veroveren. Voor die tijd werd de was traditioneel op maandag gedaan. Op zondag werden de wasketels aangestoken en op maandag was het ploeteren. Koken werd vaak nog op het petroleumstel gedaan. Sokken werden gestopt, kleding werd versteld.

Nu is er de wasmachine, de droger en de vaatwasser. Alles kan een stuk sneller en gemakkelijker. Maar wie had het nou drukker: de (huis)vrouw van toen of de (werkende) vrouw van nu?

De verhalen die loskomen door het maken van een vergelijking tussen een huisvrouw van toen en een werkende (huis)vrouw van nu kunnen voor een erfgoedinstelling interessante stof opleveren. Een heel actuele discussie!

Samenwerkingspartners: Historische vereniging en/of archief in samenwerking met een verhalengroep of een samengestelde groep van moeders en dochters. Zoek hiervoor contact met de plaatselijke Vrouwen van Nu-vereniging, de NBvP, via www.nbvp.eu.

Vorbereiding: Maak met de begeleider van de verhalengroep een afspraak en bespreek de onderwerpen. Het zou fijn zijn als er aan de verhalengroep vrouwen van verschillende leeftijden deelnemen. Kies een paar objecten uit die kenmerkend zijn voor de huisvrouw in de jaren vijftig/zestig.

Vraag een medewerker van de eigen organisatie om aanwezig te zijn voor vragen of opmerkingen, maak die medewerker

verantwoordelijk voor deze activiteit of ga zelf. Bedenk samen met de begeleider een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen.

De activiteit: De begeleider van de verhalengroep verklaart de aanwezigheid van een (museum)medewerker aan de groep. Alle deelnemers krijgen de kans om zich voor te stellen en hun verhaal te vertellen.

Zet een object centraal op tafel. Door het zien van de objecten komen als vanzelf reacties en verhalen los. Startvragen kunnen zijn: wat is dit voor object? Waar werd het voor gebruikt? Hoe ging dat in z'n werk? Hoelang was je daarmee bezig? Wat waren de nadelen?

Laat dochters hierop reageren door te vragen of zij zich herinneren hoe hun moeder hiermee aan de slag ging. En: hoe combineerde hun moeder dit allemaal met een eventuele baan? Kunnen de dochters zich voorstellen dat zij dit nu nog zo zouden doen? En waarom niet of waarom wel?

Zorg ervoor dat iedereen aan het woord komt. Als de verhalen zijn afgerond, evalueer dan de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten, waarin dieper kan worden ingegaan op dit thema of subthema's.

8. De Kringloopwinkel

Het thema: Medewerkers van kringloopwinkels zijn er in alle soorten en maten. Het is een interessante groep van verschillende mensen die meerdere dingen gemeen hebben: ze zijn vrijwilliger, ze werken voor een goed doel en ze vinden het zonde om iets weg te gooien. Vaak zijn het ook heel handige mensen.

Deze mensen zien in de kringloopwinkel allerlei spullen voorbij komen, maar ook allerlei mensen. Welke ontwikkeling zien zij in het soort spullen dat ingebracht wordt? Wie brengen er spullen naar de kringloopwinkel? Is het 'publiek' in de loop der jaren anders geworden? Wordt er meer of minder naar de kringloopwinkel gebracht? Maar ook: wat is het verhaal achter een object? En: wat zou naar de kringloopwinkel moeten en wat naar het museum?

Sommige 'kringloopverhalen' zijn via het internet al terug te vinden. Onder andere dit verhaal, waarin een klant van een kringloopwinkel aan de praat raakt met een vrijwilligster: 'Ik was al een tijdje op zoek naar een paar leuke kinderkunstschaatsjes om een krans te decoreren, maar ik kon ze steeds niet vinden. Tijdens mijn zoektocht belandde ik in de kringloopwinkel. Ik raakte aan de praat met een vrijwilligster. Zij was niet in Nederland geboren en had als kind heel graag willen leren schaatsen. Net als ze heel graag had willen leren zwemmen. Het werd een heel leuk gesprek over elkaars land en jeugd en ik dacht bij mezelf.... als ik nu niet die fulltime baan had gehad zou ik haar best hebben willen leren schaatsen.'

Samenwerkingspartners: In elke gemeente is wel een kringloopwinkel. Zoek als museum of historische vereniging contact met de kringloopwinkel in de buurt. Van veel kringloopwinkels staan de openingstijden en contactgegevens op het internet.

Vorbereiding: Zoek contact met de 'leidinggevende' van een kringloopwinkel en bespreek uw voorstel. Maak een afspraak met een groep vrijwilligers, op locatie of in het museum.

Kies een object uit de museumcollectie dat voor u een speciale betekenis heeft. Vraag ook de vrijwilligers van de kringloopwinkel een object mee te nemen dat voor hen een verhaal heeft.

Bedenk een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen. Zou dit het begin van een tentoonstelling kunnen zijn in museum en/of kringloopwinkel?

De activiteit: Heet iedereen welkom en vertel hoe lang de bijeenkomst zal gaan duren. Leg uit dat alle aanwezigen de kans zullen krijgen om hun verhaal te vertellen.

Start de bijeenkomst door zelf een verhaal te vertellen en vraag de vrijwilligers om dit beurtelings ook te doen. Zorg dat iedereen aan de beurt komt. Doordat de een vertelt, zal bij de ander ook het een en ander los komen. Probeer de verhalen zoveel mogelijk te structureren en iedereen aan de beurt te laten komen.

Als de verhalen zijn afgerond, evalueer dan de bijeenkomst en maak afspraken voor volgende bijeenkomsten, waarin dieper kan worden ingegaan op dit thema of subthema's.

9. Een generatiekloof?

Het thema: ‘Vroeger was alles beter,’ horen we ouderen vaak zeggen. Hoezo was het dan beter, wanneer was het dan beter en wat was er dan beter? Door jongeren en senioren over bepaalde thema’s van gedachten te laten wisselen kan begrip voor elkaar gestimuleerd worden en kennis vergaard worden. Het inzicht in het verleden wordt vergroot.

Als erfgoedinstelling kun je de schakel zijn tussen een verhalengroep en een onderwijsinstelling. Maar bedenk van tevoren goed wat jouw eigen doel is! Een historische vereniging zou het zinvol kunnen vinden om het te hebben over de positie van de vrouw vroeger en nu of over lokale tradities vroeger en nu. Was het vroeger beter of juist nu? Jongeren en senioren zullen hier zeker over van mening verschillen...

Samenwerkingspartners: Een activiteit als deze zou geschikt zijn voor leerlingen uit het voortgezet onderwijs, in het kader van vakken als maatschappijleer of levensbeschouwing.

Vorbereiding: Zoek contact met een directeur of decaan van een school voor voortgezet onderwijs en bespreek uw voorstel. Bespreek samen welke verhalengroep of zorginstelling jullie willen benaderen. Samen met het onderwijs en de verhalengroep/zorginstelling wordt bepaald welke mensen voor deze activiteit worden benaderd en wordt een programma en een lesopzet voor de leerlingen samengesteld. Het bepalen van thema’s hoort hier ook bij.

De verhalengroep/zorginstelling wordt op de hoogte gebracht en er worden afspraken gemaakt over het bezoek van of de ontmoeting met de leerlingen.

Bedenk een manier om de verhalen vast te leggen en bedenk hoe je ze kunt delen met anderen. Wellicht wordt dit een jaarlijks terugkerend project, bijvoorbeeld in het kader van de Dag van de Dialoog!

De activiteit: Zorg ervoor dat leerkrachten, medewerkers en leerlingen goed ingelicht zijn en weten wat de bedoeling is.

Bezoek als vertegenwoordiger van een erfgoedinstelling de deelnemende klassen en leg uit waarom de erfgoedinstelling deze activiteit belangrijk vindt.

In drie gespreksrondes tussen ouderen en jongeren wordt besproken wat vroeger beter was en waarom dat zo was. De jongeren bevragen de senioren over een bepaald onderwerp. In hun verslag van deze gesprekken moeten zij concluderen wanneer het volgens hen beter was en hun antwoord kunnen onderbouwen.